Viite
Hallintovaliokunta torstai 31.03.2022 klo 12.15 / U 9/2022 vp / Asiantuntijapyyntö

Asia
U 9/2022 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle Euroopan komission ehdotuksesta asetukseksi automaattisesta tietojenvaihdosta poliisiyhteistyössä (Prüm II)

-

Tausta

Komissio antoi 8.12.2021 ehdotuksen asetukseksi automaattisesta tietojenvaihdosta poliisiyhteistyössä (Prüm II -asetus), jolla muutetaan neuvoston päätöksiä 2008/615/YOS ja 2008/616/YOS, eu-LISAa koskevaa asetusta (EU)2018/1726 sekä EU:n tietojärjestelmien yhteentoimivuutta koskevia asetuksia (EU)2019/817 ja (EU)2019/818.

Vuonna 2008 hyväksyttyjen Prüm-päätösten pohjalta jäsenvaltiot voivat tällä hetkellä vaihtaa DNA- ja sormenjälki- sekä ajoneuvorekisteritietoja. Annettu ehdotus pohjautuu olemassa olevaan Prüm-kehikkoon ja modernisoi sitä. Jotkin Prüm-päätöksiin sisältyvät säännökset ovat vanhentuneet, sillä rikostekninen tutkimus ja teknologia ovat kehittyneet vuodesta 2008. Prüm-päätösten täytäntöönpano on myös ollut joissakin jäsenvaltioissa hidasta ja tiedonvaihdossa on voinut olla suuria viiveitä. Lisäksi Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirasto Europolilla on hallussaan paljon kolmansista maista saatua biometristä tietoa, joka voisi olla paremmin jäsenvaltioiden saatavilla.

Ehdotuksen tavoitteet ja keskeinen sisältö

Ehdotuksen tavoitteena on vahvistaa Euroopan unionin sisäistä turvallisuutta parantamalla, virtaviivaistamalla ja helpottamalla jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välistä, mutta myös Europolin kanssa tehtävää, tiedonvaihtoa rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja tutkimiseksi. Siinä huomioidaan eurooppalaisten tietojärjestelmien kehitys ja varmistetaan yhteentoimivuus näiden järjestelmien kanssa. Asetuksella mahdollistetaan myös kadonneiden henkilöiden etsintä ja ihmisjäännösten tunnistaminen tapauksissa, joissa voidaan epäillä rikosta.

Asetuksella säädetään DNA-, sormenjälki-, ajoneuvorekisteri-, kasvokuva- ja poliisirekisteritietojen vaihdosta. DNA-tunnisteiden, sormenjälkitietojen ja ajoneuvorekisteritietojen osalta asetusehdotus vastaa pääosin vuonna 2008 hyväksyttyjä Prüm-päätöksiä. Uutena asiana ehdotuksessa säädetään Europolin pääsystä näihin tietoihin automaattisten vertailujen tai hakujen tekemiseksi sekä lokien pitämisestä kunkin tietoluokan osalta.

Uusina vaihdettavina tietoluokkina säädetään kasvokuvista ja poliisirekistereistä ja näiden tietojen automaattisesta hausta. Muiden vaihdettavien tietojen tavoin hakuja voidaan tehdä vain yksittäistapauksissa ja pyynnön tekevän jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön puitteissa. Poliisirekistereissä olevien tietojen automaattiseen vaihtamiseen osallistumista esitetään vapaaehtoiseksi jäsenvaltioille. Jos jäsenvaltio päättää osallistua poliisirekistereitä koskevaan tiedonvaihtoon, sen tulee asettaa saataville epäiltyjä ja rikollisia koskevat tietyt henkilötiedot pääosin

pseudonymisoidussa muodossa. Osuman jälkeen jäsenvaltio tekisi erikseen päätöksen siitä, haluaako se jakaa poliisirekisterissään olevan tiedon.

Asetuksella luodaan keskitetyt reitittimet jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välistä tiedonvaihtoa varten. Samalla luovutaan kahdenvälisistä yhteyksistä. Reitittimiin ei tallenneta tietoja. Jäsenvaltioiden ja Europolin asetukseen sisältyviä biometrisiä tietoja koskevat kyselyt kulkisivat Prüm II -reitittimen kautta. Prüm II -reitittimen kautta luodaan myös yhteys eurooppalaiseen hakuportaaliin (ESP), jolloin sen kautta voisi tehdä samanaikaisesti kyselyjä henkilöllisyystietovarantoon (CIR). Poliisirekisterien osalta kyselyiden tekemisessä esitetään käytettäväksi eurooppalaista poliisirekisteritietojärjestelmää (EPRIS). Saatujen osumien perusteella tehtävät lisätietopyynnöt poliisirekisteritiedoista säädetään tehtäväksi Europolin hallinnoiman suojatun tiedonvaihtoverkkosovellus SIENAn kautta. Eu-LISA vastaisi Prüm II -reitittimen ja Europol EPRISin kehittämisestä ja hallinnoinnista.

Ehdotuksen mukaan jäsenvaltioille annetaan pääsy Europolin tietokannoissa olevaan kolmansista maista saatuun biometriseen tietoon. Lisäksi Europolille annetaan mahdollisuus tehdä hakuja jäsenvaltioiden tietokantoihin sen tehtävien puitteissa. Jäsenvaltio tekee kuitenkin aina erikseen päätöksen tietojen luovuttamisesta Europolille. Tietojen käyttäminen Europolissa edellyttää hyväksyntää siltä jäsenvaltiolta, jonka tietokannassa tieto on.

Lainvalvontaviranomaisten välistä tiedonvaihtoa tehostetaan myös säätämällä osuman jälkeisistä toimista. Asetuksella säädetään saatavilla olevien perustietojen jakamisesta reitittimen kautta 24 tunnin kuluessa vahvistetusta osumasta koskien biometrisiä tietoja. Kaikessa tiedonvaihdossa, josta ei ole nimenomaisesti säädetty Prüm II -asetuksessa, missä tahansa menettelyn vaiheessa, tulee tiedonvaihdon kanavana käyttää SIENAa.

Asetuksella saatetaan Prümin puitteissa tehtävä tiedonvaihto rikosasioiden tietosuojadirektiivin mukaiseksi. Henkilötietoja voidaan käyttää ainoastaan sitä tarkoitusta varten, jota ne on annettu tiedot lähettäneestä jäsenvaltiosta ja muussa tarkoituksessa tehty käsittely edellyttää lupaa tiedot lähettäneeltä jäsenvaltiolta. Hakuun tai vertailuun perustuvaa tietojenkäsittelyä voidaan tehdä ainoastaan selvittämään mahdollinen osuma, valmistelemaan osuman jälkeinen poliisin pyyntö ja lokitietoja varten. Asetuksessa säädetään tietojen käyttämisestä vain välttämättömiin tarkoituksiin, tietojen oikeellisuudesta, asiaankuuluvuudesta ja säilytyksestä säätämällä virheellisestä tai väärästä tiedosta informoimisesta, näiden tietojen korjaamisesta tai poistamisesta ja tiedon liputtamisesta, jos sen oikeellisuus on kyseenalaistettu sekä tietojen poistamisesta.

Ehdotuksen vaikutukset

Komissio katsoo, että uusien reitittimien kautta luotaisiin nopea ja kontrolloitu pääsy tietoon, mikä tehostaisi tiedonvaihtoa. Reitittimien kautta välitettäisiin hakuja ja vastauksia kansallisiin järjestelmiin. Niillä ei luotaisi uusia prosesseja, laajennettaisi pääsyoikeuksia tai korvattaisi kansallisia tietokantoja. Henkilötietojen vaihtaminen ja käsittely rajattaisiin välttämättömään ja tietojen vertailu olisi aina tapauskohtaista. Jäsenvaltioilla säilyisi edelleen niiden tietokannoissa olevan tiedon omistajuus.

Komission mukaan tiedonvaihdon laajentaminen kasvokuviin ja poliisirekistereihin tehostaisi rikostutkintaa ja rikollisten tunnistamista. Komissio huomioi, että kasvokuvien vaihtaminen jäsenvaltioiden välillä on jo nyt mahdollista. Käytettävissä ei kuitenkaan ole tehokasta ja nopeaa menetelmää tämän tekemiseen. Myös poliisirekisteritietojen vaihtaminen EPRISin kautta säästäisi komission mukaan lainvalvontaviranomaisten resursseja ja vähentäisi käsin tehtävää työtä. Mahdollistamalla Europolin osallistuminen Prümin puitteissa tehtävään tiedonvaihtoon edesautettaisiin kolmansista maista saatujen tietojen nykyistä tehokkaampaa hyödyntämistä. Osuman jälkeisiä toimia koskeva prosessi edistäisi komission mukaan EU:n sisäistä turvallisuutta, sillä se yksinkertaistaisi ja virtaviivaistaisi tiedonvaihtoa.

Ehdotuksessa on esitetty alustava arvio mahdollisista kustannuksista, joita jäsenvaltioille koituisi yhteyksien luomisesta kansallisista tietokannoista reitittimeen, mahdollisesta kasvokuvatietokannan luomisesta ja näiden tietokantojen yhdistämisestä reitittimeen sekä poliisirekisteriviitetietokannan perustamisesta ja sen yhdistämisestä EPRISiin. Komissio arvioi, että järjestelmiä ja tietokantoja koskevat kertaluontoiset investointikustannukset olisivat jäsenvaltiokohtaisesti yhteensä noin 4,4 miljoonaa euroa ja vuosittaiset kustannukset tämän jälkeen yhteensä noin 870 000 euroa. Kulujen kattamiseksi voidaan hakea rahoitusta kansallisista ISF-ohjelmista. Suomen ISF-ohjelmassa asetetut tavoitteet vaikuttaisivat soveltuvan asetusehdotuksesta aiheutuvien kustannusten rahoittamiseen. Suomelle allokoitu ISF-rahoitus ei kuitenkaan riitä kokonaan kattamaan näitä kuluja, koska rahoitusvälineeseen kohdistuu myös muita vaatimuksia. Kaikkiaan alustavien arvioiden mukaan asetuksen myötä lisääntyvät tehtävät voisivat edellyttää noin kahdenkymmenen henkilötyövuoden lisäystä poliisiin.

Valtioneuvoston kanta tiivistetysti

Valtioneuvosto suhtautuu lähtökohtaisesti myönteisesti toimiin, joilla pyritään kehittämään perusoikeuksia kunnioittavalla tavalla jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välistä tiedonvaihtoa rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja tutkimiseksi.

Valtioneuvosto pitää kannatettavana poliisirekisteritietojen vaihdon tehostamiseen ja automatisointiin tähtääviä toimia ja tukee asetusehdotukseen sisältyvää vapaaehtoisuuteen perustuvaa sääntelymallia. Jatkoneuvotteluissa tulisi selvittää tarkemmin, mitä poliisirekistereissä olevia tietoja jäsenvaltio asettaisi saataville. Valtioneuvosto katsoo, että kasvokuvatietojen vaihdolla voidaan edistää rikostorjuntaa ja rikollisten tunnistamista. Tässä yhteydessä on tärkeää kiinnittää huomiota biometristen tietojen asemaan erityisenä henkilötietoryhmänä. Kasvokuvia koskevien teknologisten ratkaisujen kehittämisessä ja käyttöönotossa on tärkeää huolehtia myös yhdenvertaisuudesta ja syrjimättömyydestä.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että ehdotuksella yhdenmukaistetaan asetuksessa tarkoitettujen henkilötietojen käsittely vastaamaan rikosasioiden tietosuojadirektiiviä.

Valtioneuvosto pitää kannatettavana, että automaattiseen tiedonvertailuun perustuvan osuman jälkeisiä toimia kehitetään perusoikeudet huomioiden tavalla, joka luotettavuutta heikentämättä yksinkertaistaa ja nopeuttaa tiedonvaihtoa ja lisää ennustettavuutta. Asetuksessa ehdotettuja määräaikoja ja osuman jälkeisiä toimintamalleja tulee kuitenkin vielä tarkastella. Ehdotuksen mukaan osuman jälkeinen tiedonvaihto edellyttäisi henkilön tekemää vahvistusta biometrisiä tietoja koskevissa kyselyissä ja lisäksi päätöstä poliisirekisteritietojen vaihtoa koskevissa kyselyissä, mitä valtioneuvosto pitää hyvänä.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että jäsenvaltioilla säilyy oikeus tehdä päätös saatavilla olevien perustietojen jakamisesta Europolin kanssa osuman jälkeen. Lisäksi on tärkeää, että tietojen käyttäminen Europolissa edellyttää hyväksyntää siltä jäsenvaltiolta, jonka tietokannassa tieto on.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä huolehtia siitä, että tietoja ei tallenneta reitittimeen tai EPRISiin ja että kansallisissa tietokannoissa olevien tietojen omistajuus säilyy jäsenvaltioilla.

Ehdotuksen käsittely neuvostossa

Ehdotus on esitelty neuvoston työryhmän kokouksessa 14.12.2021, ja sen käsittely on aloitettu työryhmässä 13.1.2022. Asetusehdotus on käsitelty kertaalleen läpi ja puheenjohtajamaa on jo toimittanut kompromissiehdotuksia.

LIITTEET

Asiasanat

Hoitaa

Tiedoksi